

Глібова С.*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІТАЛІЇ

В статті досліджуються особливості політики м'якої сили в зовнішній діяльності Італії. Головна роль при цьому приділяється вивченню місця та ролі італійської мови як інструмента зовнішньої політики держави.

Ключові слова: італійська мова, м'яка сила, італійські інститути культури, МЗС Італії.

This article examines the peculiarities of soft power in the foreign policy of Italy. It studies the role of Italian as an instrument of foreign policy.

Key words: Italian, soft power, Italian cultural institute, MFA of Italy.

В статье исследуются особенности политики мягкой силы во внешне - политической деятельности Италии. Особое внимание при этом уделяется изучению места и роли итальянского языка в качестве инструмента внешней политики государства.

Ключевые слова: итальянский язык, мягкая сила, итальянские институты культуры, МИД Италии.

Глобалізаційні процеси у сфері культури спричинили суттєві зміни у системі мовного середовища та відповідних соціальних систем, що по суті дало змогу говорити про «новий світовий мовний порядок, суть якого полягає в чіткій ієрархізації відповідних мов». Ступінь розвитку та поширення мови в певному суспільстві на стільки впливає на розвиток його культури, що в іноді, саме від рівня та якості збереження і використання мови, можна говорити про існування певної соціальної та етнічної спільноти. Мова виступає в якості каналу передачі інформації, способу завоювати довіру, можливості ділової і культурної комунікації, а також є інструментом культурної дипломатії та просування власних інтересів на міжнародній арені. Практика поширення італійської мови закордоном, не є настільки відомою як діяльність Британської Ради чи Гете-інститутів, однак вона виступає достатньо вагомим інструментом в діяльності зовнішньополітичних представництв Італії.

Звертаючи увагу на той факт, що дослідження з цієї тематики в Україні ведуться переважно в рамках вивчення зовнішньополітичної активності та моделей культурної дипломатії таких країн як Франція, Великобританія та Німеччина, піднята автором тема є досить актуальною. Серед українських науковців, які досліджують аспекти м'якої сили в дипломатичній практиці європейських держав варто виділити праці Кучмій О. П., які присвячені вивченню загалом ролі та місця міжкультурного співробітництва в зовнішньопо-

* здобувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, службовець управління міжнародної діяльності Державної міграційної служби України.

Науковий керівник: професор Ю. С. Скороход.

літичній практиці європейських держав, Матвієнка В.М. – спеціаліста з особливостей дипломатичної та консульської служби, Шинкаренко Т. І., яка у своїх роботах досліджує особливості моделей дипломатичної практики, Ковальчук Т. І., яка вивчає загалом особливості культурного фактору європейської інтеграції. Серед безумовних авторитетів на пострадянському просторі варто виділити Зонову Т.В. З огляду на те, що аспекти культурної дипломатії таких Європейських країн як Франція Німеччина та Великобританія досить добре досліджені, головною метою автор вбачає дослідити місце та значення політики м'якої сили в зовнішній діяльності Італії, зокрема акцент робиться на висвітленні ролі італійської мови, як одного з інструментів політики держави [6; 7; 8; 13].

Варто зазначити, політика м'якої сили особливо активізувалася після реформи Фарнезіни у 2010 р., коли особливий акцент було зроблено на формування країно-системи. При чому важливу роль тут було відведено саме культурній політиці та публічній дипломатії.

Цікаво, що за даними опитування проведеного в Оксфорді, італійська мова виявилася найбільш бажаною для дослідження, і однією з п'яти найбільш досліджуваних мов світу [10].

Однак, незважаючи на це – італійська постійно зазнає конфронтуючого впливу іншої домінуючої англосаксонської моделі, залишаючись, при цьому, однією з найпривабливіших соціальних та мовних моделей в світі. Звичайно це місце залежить від багатьох факторів: незважаючи на вже сформований імідж Італії як країни традицій та стереотипів, в культурному та мовному плані позитивного іміджу країні додає сприйняття Італії як країни з багатою історичною спадщиною та розвинутою індустрією. Сьогодні можна сказати, що до вже відомих каналів поширення італійської мови – «мови культури», «мови науки», додаються нові, пов'язані із сприйняттям Італії як прикладу до наслідування в сфері новітніх модних та підприємницьких технологій. За останнє десятиліття змінився контингент бажаючих вивчати італійську мову. Якщо раніше італійську вивчали переважно з культурно-освітньою метою, то зараз кількість дорослих, бажаючих її вивчати з метою працевлаштування та використання у професійній сфері значно збільшилась [10]. Для них це також можливість знайти своє місце в світі італійського бізнесу, дизайну, моди, кулінарного мистецтва.

Цікаво, що протягом сторіч мова Данте, Петрарки та Боккаччо залишалася надбанням лише невеликої групи освічених людей. Решта говорили на діалектах, настільки різних, що приказка «римляни і неаполітанці – два близьких народи, яких розділяє лише мова» цілком відповідала реальності. Лише з середини XIX століття, коли розрізнені держави були об'єднані в єдине королівство, діти, що говорили в родині на діалекті, в початковій школі приступали до вивчення літературної мови [13]. І тільки в другій половині XX століття, завдяки радіо, телебаченню, кіно і армії, італійською заговорили майже всі громадяни країни. За даними дослідження 70-х рр. було виявлено, що інтерес до італійської мови визначався та підтримувався головним чином завдяки розвитку та поширенню італійської культури та музики. Саме завдяки італійському мистецтву та кінематографу надалі і протягом 80-х років, за відсутності державної закордонної політики з поширення італійської мови, вдавалося підтримувати інтерес до неї, звертаючи увагу і на інші позитивні сторони італійського життя та формування нового феномену синтезу перетікання уваги на інші сфери. Особливо позитивні наслідки цей синтез мав у так званих естетичних виробничих секторах: моди та дизайну, пов'язаних з поширенням моделі «Italian style» – всього, що пов'язане з високою якістю та гарним смаком [10, 13].

Такий продуктивний культурно-мовний тандем, на службі формування позитивного іміджу, дозволив Італії посилити свої міжнародні позиції та посісти місце серед найбільш

розвинутих країн. Розвиток економічних відносин Італії з різними країнами сприяв тому, щоб зростав інтерес до італійської як мови офіційних контактів.

Насправді, можна говорити, що інтерес до розвитку італійської мови залежав ще й від декількох факторів.

По-перше, з поширення інтересу до розвитку всього італійського у 70-80-х. відбувся сплеск розвитку вивчення та відновлення всього, що пов'язане з Італією серед емігрантів з італійським корінням, які відчували покликання до батьківщини.

По-друге, феномен міграцій до Італії з інших неєвропейських країн, сприяв розвитку вивчення мови іммігрантами в самій Італії, що також породжувало попит на цю мову.

2000 року за підтримки Генерального департаменту з просування та співпраці у сфері культури МЗС Італії було проведено дослідження із вивчення італійської мови закордоном. За даними дослідження було виявлено зміни, що почали з'являтися ще наприкінці 70-х років, і остаточно проявилися в останні роки. Виявилось, що ситуація із сприйняттям італійської мови залишається доволі неоднозначною. З одного боку, поряд із розвитком соціокультурних зв'язків відбувається активний процес вивчення мови, з іншого – Італію все ще сприймають як емігрантську країну, і відповідно, італійська мова розглядається крізь призму великої кількості діалектів, якими спілкувалися мігранти [10].

У ЄС італійська мова за кількістю людей, які вважають її рідною, опинилася на другому місці після німецької. Сьогодні у світі близько 70 мільйонів людей говорять італійською. У колоніальний період італійська була офіційною мовою в Лівії та Сомалі, до середини тридцятих років – на Мальті. Італійська – офіційна державна мова не тільки Італії, але й республіки Сан-Марино, в Швейцарії (поряд з німецькою, французькою та ретороманською), в місті-державі Ватикан. Італійська входить до числа офіційних мов ЄС, стала другою офіційною мовою в деяких регіонах Хорватії та Словенії. По своїй популярності в Албанії вона стоїть на першому місці, в Македонії і Чорногорії – на другому після англійської, цією мовою говорять дві третини населення Мальти, п'ята частина населення Монако. У ряді регіонів Аргентини і Венесуели італійська поступається лише іспанській. У штатах Нью-Йорк, Нью-Джерсі і в Новій Англії цією мовою говорять нащадки емігрантів, що колись приїхали в Америку [10; 13].

Дослідження виявило, що за останні роки значно змінилися соціальні групи, бажаючі вивчати мову. Далися ознаки економічних реформ та розвиток, що позитивно вплинули на політику з просування ідеї системи – Італії, відповідно зріс і попит на вивчення мови.

В рамках дослідження 2000 року з 90-х Інститутів культури закордоном відповідь надійшла лише з 63-х. З них 15 не мали жодної інформації щодо вивчення мови, 12 не проводили такої діяльності взагалі. Вони надали дані з приводу соціальних, культурних заходів проведених в приймаючій країні. Ті ж дані, які містили необхідну інформацію, засвідчили збільшення попиту на вивчення італійської мови та збільшення бажаючих її вивчати на 12 тис. більше в порівнянні з 1995 роком, та збільшення самих курсів з 2346 у 1995р. до 3684 у 2000 р. Ці цифри засвідчили, що система мова-культура-суспільство, на практиці засвідчила свою ефективність.

Так за сприяння МЗС країни в Росії діє «Програма з поширення вивчення італійської мови», вона передбачає допомогу з боку Фарнезіни у вивченні мови у понад 60-ти школах 12 міст країни – Москві, Санкт-Петербурзі, Самарі, Казані, Ростові-на-Дону та ін. [5; 10].

12 червня 2013 року у м. Канберра Посольством Італії в Австралії було організовано національний конгрес з розвитку італійської мови в контексті австралійської освіти. Професор Джо ло Біанко Мельбурнського університету та професор Анджела Скаріно окрес-

лили головні виклики та можливі перспективи вивчення італійської мови. Крім того на конгресі були присутні вищі посадовці Австралії у сфері освіти та представники влади у сфері працевлаштування. В рамках цієї події головну увагу було зосереджено на двомовному навчанні, на розвитку стратегії посилення вивчення італійської мови та поширенні інформації про Італію.

І ця тенденція характерна не лише для інститутів культури, але й для інших установ з вивчення італійської мови, як приклад можна навести організацію Данте Аліг'єрі.

Італійці, відібрані Фарнезіна, викладають мову в 238 університетах 88 країн світу. Фінансова допомога надається і місцевим викладачам італійської. Міністерство підтримує понад 300 зарубіжних шкіл і дитячих садків, де італійський мова викладається поряд із рідною. Крім того, МЗС Італії відзначає премією зарубіжних видавців і перекладачів за їх внесок у популяризацію італійської літератури, при цьому міністерство надає попередню фінансову підтримку перекладу і публікації значущого твору. Щорічно під патронатом президента республіки МЗС спільно з академічними інститутами проводить Тиждень італійської мови за кордоном, в рамках якого посольства, консульства та інститути культури організовують заходи, що дозволяють глибше познайомитися з традиціями, життєвими установками, смаками італійців, успіхами італійського бізнесу. Цей захід започаткувало 2001 р. Міністерство закордонних справ Італії, і вже дванадцять років поспіль воно одночасно відбувається у понад ста країнах світу кожного року з різної тематики [5]. Так, в рамках цієї ініціативи 2013 р. Італійський культурний центр і компанія «Артхаус Трафік» уже втретє представили проект «Тиждень італійського кіно», який повертає в Україну багатий традиціями італійський кінематограф. В рамках фестивалю українським глядачам було представлено найяскравіші стрічки сучасного кіно Італії: Гран-прі журі Канського кінофестивалю 2012 – режисера Маттео Гарроне «Реальність», «Шоколадні поцілунки» – солодкий режисерський дебют Алессіо Марія Федеричи про любов до шоколаду, «Материк» – 4-тий повнометражним фільм Емануеле Кріалезе, що зібрав врожай нагород на Венеціанському фестивалі в 2011 р., «День всіх святих» – чуттєва любовна комедія про молоду пару від відомого італійського сценариста і режисера Пауло Вірца. Такі ініціативи дозволяють приймаючій країні більше дізнатися про Італію, формують привабливий імідж країни, що опосередковано впливає і на позитивне сприйняття країни в інших сферах [5].

За іншої інформації, останнім часом значно змінюється соціальний рівень бажаючих вивчати мову. На сьогодні вона вивчається, переважно, у вищих навчальних закладах, і її вивчають переважно іноземці, в той час як кількість нащадків мігрантів скорочується. Тенденція до зростання популярності італійської мови спостерігалася і у 2004 р.: кількість курсів збільшилась до 2500 у порівнянні із 2000 роком, а кількість бажаючих її вивчати на 30 тис. Ці дані були показали, що вивчення мови відбувається не лише в рамках культурних установ, але й за сприяння відповідних галузевих підприємств, де особливо помітні переваги італійського продукту: мода, дизайн, архітектура, гастрономія. Варто зазначити, що сьогодні в італійському парламенті лунають постійні заяви про необхідність «напрацювання стратегій із захисту та просування італійської мови в ЄС та інших міжнародних організація» [10; 12].

Поряд з тим не варто забувати, що кожного дня ситуація змінюється: доводиться виборювати собі місце в системі не лише європейських, але й світових мов, адже поряд з італійською конкурують німецька, французька, іспанська та англійська європейські мови. У такому випадку місце італійської в системі світових мов залежить головним чином від сталості всієї системи. Процеси глобалізації та в той же час локалізації постійно розкачують та змінюють ситуацію. І в цьому контексті інтерес до мови як до елемента країно-

системи розглядається як інтерес до системи в цілому. Пропагуючи ідею «italianita», тобто поширення всього, що пов'язане з Італією, просування вивчення мови закордоном є дієвим інструментом зовнішньої політики країни. Тому успіх поширення мови залежить та грає на користь просування системи Італії в цілому [13].

2008 р. Італія виступила однією з шести країн ЄС з протестом проти публікацій заяв про прийом на роботу до інститутів ЄС лише трьома мовами – англійською, французькою, німецькою. У СМІ лунали заяви про те, що багатомовність союзу забезпечується уставними договорами спільноти, а надання преференцій певним мовам призводить до дискримінації громадян інших європейських країн, які не володіючи певним рівнем знань, мають проблеми при прийнятті на роботу. Такі протести були почуті, і з 2011 р. конкурсні іспити проходять всіма 23 мовами ЄС [13].

З іншого боку треба звернути увагу, що в системі мов спостерігаються не лише антагоністичні процеси. Навпаки, італійська мова, будучи мовою країни-засновниці ЄС, справляє значний вплив на формування багатокультурного та мультилінгвістичного середовища Європи. Італійська є найбільш популярною для вивчення в Європі після французької та німецької.

Крім інститутів культури, важливе місце у поширенні культури та мови закордоном відводиться товариству Данте Аліг'єрі. 1893 р. декретом короля Італії був заснований фонд товариства «Данте Аліг'єрі». Статут проголошував: «Наша мета – зберігати і поширювати у всьому світі італійську мову та італійську культуру, заохочувати духовні зв'язки із співвітчизниками за кордоном, прищеплювати іноземцям любов до Італії і добиватися відданості італійської цивілізації». В даний час «Данте Аліг'єрі» налічує понад півтисячі відділень за кордоном і сотню в самій Італії. Товариство організовує курси італійської мови і видає сертифікати, що підтверджують той чи інший рівень володіння мовою відповідно до вимог Ради Європи. Воно проводить виставки та концерти, спортивні змагання, кінофестивалі, гастролі театральних колективів, літературні вечори, покази мод. З метою координації діяльності при МЗС діє спеціальний комітет по співпраці з організацією. Вище зазначена інформація дає нам змогу говорити про зростаючу роль політики м'якої сили у зовнішній діяльності Італії [5].

Важливо наголосити, що у лютому 2013 року за сприяння міністра закордонних справ Джуліо Терці було впроваджено нову систему оцінки та сертифікації знання італійської мови, яка отримала назву «CLIQ – Certificazione Lingua Italiana di Qualità», Сертифікація якості італійської мови. Метою цієї ініціативи стало бажання уніфікувати дипломи якості, які видаються іноземцям чотирма інститутами Італії: Університетом для іноземців м. Перуджа, Університетом для іноземців м. Сієна, Римським університетом та Організацією Данте Аліг'єрі. Керівництво цих закладів, разом із Міністерством закордонних справ представило диплом нового зразка, що відповідає найсучаснішим міжнародним вимогам та стандартам Ради Європи [12].

В Україні діє Італійський Інститут Культури в Києві. Метою його діяльності є поширення італійської мови та культури в Україні шляхом проведення культурних заходів, які сприяють обміну ідеями в різних галузях науки та мистецтва. Італійський Інститут Культури в Києві пропонує курси з італійської мови та країнознавства, щорічні екзаменаційні сесії для отримання диплому про знання італійської мови як іноземної, можливість відвідування італійської бібліотеки, інформаційне та документальне обслуговування стосовно галузей італійської культури. Крім того саме за сприяння інституту відбувається співпраця з місцевими мистецькими та музейними закладами, такими як Київський Музей Мистецтв Ханенків і Одеський Музей Західного та Східного Мистецтва; з театрами: Ки-

ївським Національним Оперним Театром та Львівським Театром Опер, Київською й Одеською Філармоніями, Національним симфонічним оркестром України; з основними культурними та освітніми закладами, такими як Національна Академія Наук, Національний Лінгвістичний Університет, Національний Університет ім. Тараса Шевченка; а також з численними закладами, підпорядкованими Міністерству культури і мистецтв України та муніципальній владі Києва, Одеси, Львова [5].

Серед основних заходів, у яких Інститут регулярно бере активну участь – Міжнародний фестиваль сучасної музики Два дні й дві ночі в Одесі, Харківський Міжнародний фестиваль лялькових театрів, Міжнародний театральний фестиваль Київ Травневий, Фестиваль Європейського Кіно в Києві, Львові, Одесі, Харкові, Київський Міжнародний фестиваль гітарної музики, а також святкування Дня Європи в Києві, Львові, Одесі, Донецьку, Харкові та інших українських містах. Так, в червні 2013 року за підтримки Італійського культурного центру та Посольства Італії в Україні було проведено лекцію легенди італійського дизайну, голови дизайнерського дому «Форназетті» Барнаби Форназетті [5].

Торгово-промислова палата Італії в Україні акредитована міністерством економічного розвитку Італії, входить до системи NIONCAMERE, сприяє економічним, соціальним та культурним відносинам між Італією та Україною. З 2012 року саме за сприяння цієї організації в Західній Україні розпочато вивчення італійської мови, що сприяє налагодженню зв'язків між двома країнами [5].

Політика поширення італійської мови – італофонія – важлива частина італійської публічної дипломатії, це стратегія формування міжнародної італомовної спільноти та наведення мостів між Італією і тими, хто за її кордонами говорить або хоче говорити італійською. Пропагуючи італійську мову, країна проводить політику м'якої сили. І ще раз засвідчує, що в сучасних глобалізаційних процесах стирання кордонів між державами збереження національної та культурної самобутності можливе саме через мову та культуру. Італійці активно сприяють формуванню італомовної спільноти та просуванню італійської мови і культури, пропагуючи бренд «made in Italy». А поширення італійської мови у ділових кругах дає сподівання на її успіх.

Список використаних джерел

1. Астахов Е. М. Мировая практика культурной дипломатии / Диалог культур и партнерство цивилизаций. VIII Международные Лихачевские научные чтения. 22-23 мая 2008 г. – СПб. : Изд-во СПбГУП, 2008.
2. Боголюбова Н. М. Культурный обмен в системе международных отношений: Учебн. пособ. – Изд-во СПбГУ, 2003. – 276 с.
3. Зонова Т. Дипломатия Италии // Дипломатия иностранных государств. М. : РОС-СПЭН, 2004. – 375 с.
4. Итальянское национальное Общество Данте Алигьери. – Режим доступа: <http://www.ladante.com.ua>.
5. Італійський Інститут Культури в Києві. – Режим доступа: http://www.iickiev.esteri.it/ПС_Kiev/Menu/Gli_Eventi.
6. Кучмій О. П. Використання технологій публічної дипломатії для просування інтересів держави на міжнародній арені (на прикладі Німеччини та Великої Британії) / О. П. Кучмій, А. Носенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 78. – Ч. II. – 2008. – С. 147-151.

7. Матвієнко В. М, Головченко В. І. Історія української дипломатії ХХ століття у по-статях. / Матвієнко В.М, Головченко В. І. / К. : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 126 с.
8. Шинкаренко Т. І., Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування. – К. : Знання, – 2009. – С. 751.
9. Breindenbach J., Znkrih I., Danza delle culture. L'identità culturale in un mondo globalizzato. – Torino, 2000.
10. De Mauro Tullio. L'indagine 2000. Dipartimento di Studi Linguistici e Letterari dell'Università «La Sapienza» . – Roma, 2000. Режим доступу: www.esteri.it/MAE/IT.
11. In Attività di promozione e cooperazione culturale del Ministero degli Affari Esteri//III Conferenza dei Direttori degli Istituti di Italiani di Cultura, Roma 26-28. 05. 2005. Режим доступу: www.esteri.it/MAE/IT.
12. L'italiano con un CLIQ Marchio di qualita' per l'insegnamento della nostra lingua all'estero. 26.05.2013 – Roma, 2013. Режим доступу: [2013http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Comunicati/2013/02/20130206_cliq.htm](http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Comunicati/2013/02/20130206_cliq.htm)
13. Zonova. The Italian language: soft power or dolce potere?// Russian Council for International Affairs. – 7.12.2012. – Режим доступа: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=1140&active_id_11=48#top.